

การศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์บ้านเรือนแพลำน่านและการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านเรือนแพลำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก และ2) เพื่อศึกษาทัศนะแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์บ้านเรือนแพลำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ในบริบทของการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและได้เลือกพื้นที่ในการศึกษา คือ ชุมชนบ้านเรือนแพลำน่านและชุมชนบ้านเรือนแพนบก ณ คลองโคกช้าง หมู่ 10 ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผลการศึกษาได้ข้อสรุปดังนี้

ประการที่ 1 ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และงานวิจัย พบว่า ชุมชนบ้านเรือนแพลำน่านได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลำน่านตั้งแต่ในช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 เรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาประมาณ 160 ปี ชุมชนบ้านเรือนแพลำน่านเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในระบบนิเวศลำน่าน มีโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจที่พึ่งพาลำน่านเพื่อยังชีพ ต่อมาเมื่อจังหวัดพิษณุโลกเจริญขึ้นถูกพัฒนาในด้านการคมนาคมขนส่งทางบก การปรับสภาพภูมิทัศน์เมือง การเกิดปัญหาน้ำเสียในลำน่าน ปัญหาการทิ้งสิ่งปฏิกูล และปัญหาการทิ้งขยะมูลฝอยลงลำน่าน จึงส่งผลกระทบต่อชุมชนบ้านเรือนแพในลำน่าน บางส่วนได้ถูกย้ายออกจากลำน่านและไปอยู่ ณ บ้านจัดสรรริมคลอง

โคกช้างแทน เมื่อปี พ.ศ.2501 จำนวนบ้านเรือนแพในลำน้ำน่านพบมี 6 กลุ่ม จำนวน 320 แพร และในปัจจุบัน(พ.ศ.2547)เหลือเพียง 5 กลุ่ม จำนวน 64 แพร วิถีชีวิตดั้งเดิมที่เคยพึ่งพาลำน้ำน่านเพื่อยังชีพได้เปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขายมากขึ้น จากมุมมองของหน่วยงานด้านการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านเรือนแพและนักท่องเที่ยวต่างมองว่า ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นชุมชนลอยน้ำที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน มีเสน่ห์สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติได้ชมวิถีชีวิตที่แปลกออกไปจากชุมชนอื่น ๆ นอกจากนี้ยังเห็นสมควรที่ต้องคงประโยค “สองฝั่งน่านล้วนเรือนแพ” เอาไว้ถึงแม้ว่าจะมีการรื้อถอนชุมชนบ้านเรือนแพออกจากลำน้ำน่านจนหมดแล้วก็ตาม ยังต้องการให้ดำรงชุมชนบ้านเรือนแพที่เหลือให้อยู่ในลำน้ำน่านต่อไป

ประการที่ 2 จากทัศนะแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ค้นพบสาเหตุของปัญหาและมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ชุมชนบ้านเรือนแพ เพื่อการท่องเที่ยว พอสรุปได้ 4 ประการ คือ

ข้อที่ 1 สภาพบ้านเรือนแพที่เก่าและทรุดโทรมเกินกำลังของชุมชนบ้านเรือนแพจะปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่วนแนวทางแก้ไข คือ ควรมีการจัดประชุมระหว่างหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบ เพื่อหาทางช่วยเหลือในเรื่องการเงินโดยออกเงินกู้ซ่อมแซมบ้านเรือนแพหรือสร้างใหม่ โดยอาศัยหลักทางวิชาการเกี่ยวกับการสร้างบ้านเรือนแพให้อยู่ในลำน้ำน่านได้นาน ๆ และมีการจัดแบ่งพื้นที่ในลำน้ำ (Zoning) มีการจัดระเบียบบ้านเรือนแพ มีการลงทะเบียนแพ เพื่อลดปัญหาประชากรแฝง

ข้อที่ 2 ผลมาจากการพัฒนาตลิ่งสองฝั่งลำน้ำน่าน จึงส่งผลให้ชุมชนบ้านเรือนแพเกิดปัญหาทางขึ้นลงลำบาก แนวทางแก้ไข คือ ต้องการให้หน่วยงานที่ออกแบบตลิ่งได้ปรับตลิ่งบางช่วงให้มีทางขึ้นลงที่สะดวกแก่ชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่าน

ข้อที่ 3 ด้วยปัญหาความยากจน เพราะการมีอาชีพแบบหาเช้ากินค่ำ ทำให้ชุมชนบ้านเรือนแพไม่มีเงินเหลือเพื่อนำมาปรับปรุงบ้านเรือนแพได้ ส่วนแนวทางแก้ไข คือ ให้ทุกหน่วยงานราชการในจังหวัดพิษณุโลกที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันแก้ไขปัญหานี้ในระยะยาวอย่างเร่งด่วน โดยมีการจัดประชุม วางแผน และผลักดันให้ชุมชนบ้านเรือนแพได้มีอาชีพเสริมตามความถนัดของชุมชนเอง และต้องเน้นการส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวด้วย และ

ข้อที่ 4 ชุมชนบ้านเรือนแพยังขาดจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศในลำน้ำน่าน สำหรับแนวทางแก้ไข คือ ต้องการให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องระดมสมอง ร่วมกันคิด แก้ไขปัญหาน้ำเสียจากสังคมเมือง จากร้านอาหาร และจากชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่าน แก้ไขปัญหาการทิ้งสิ่งปฏิกูลและแก้ไขปัญหาการทิ้งขยะมูลฝอยลงลำน้ำน่าน โดยร่วมกันออกกฎระเบียบและต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งให้ตัวแทนชุมชนบ้านเรือนแพลำน้ำน่านและประชาชนในท้องถิ่นได้เข้าร่วมกระบวนการดังกล่าวด้วย

The purposes of this study are 1) to explore the history and changes of economic, social and cultural aspects of the floating houses community along the Nan River in Amphoe Mueang, Phitsanulok Province and 2) to study the idea of community participation on conservation of the floating houses in the context of development and tourism promotion. This is a qualitative study and the chosen area was the floating houses community along the Nan River and the community that was resettled at Klong Kok Chang, Moo10, Tambol Aranyik, Amphoe Mueang, Phitsanulok Province.

The results of my study cover two aspects. First, according to historical and research documents, floating houses community have been sited along the Nan River since the period of King Rama III until the present. That is about 160 years for now. People in the floating houses community used natural resources, especially fishery, to support themselves. Their ways of life had been changed according government policies. Therefore, some of them were relocated to the new site at Klong Kok Chang Moo 10 instead. The community has shrank from six groups of 320 floating houses in 1958 to five groups of 64 floating houses by 2004. Many community members had become employees or merchants. The floating houses community could present an unique image for tourism promotion in Phitsanulok province with their special identity and attractiveness to visiting tourists. A slogan of Phitsanulok states "Both banks of the Nan are full of Floating Houses". This motto may stands even if there is no longer houses in the future.

Secondly, people's opinion regarding how to participate on floating houses conservation has brought up four points. **First**, for those old houses, it is difficult to maintain by using its natural resources. So houses owners should receive a subsidy from the provincial government in order to maintain or even completely rebuild the houses by modern techniques and equipments. Moreover, there should be zoning along the Nan River and registration for residency to limit numbers. **Second**, regarding access to the houses, pathways should be improved and do not block by other urban developments. **Third**, since most of them do not get permanent occupation, incomes from labor work is just enough to feed themselves and clothes. In the mean time, there is limited natural resource for self sufficient. Regarding this aspect, the provincial government should help them with planning and self-improvement to pursue better careers. Tourism would be an alternative among those new careers. **Last**, villagers have less idea and knowledge how to conserve the environment and ecology along both sides of Nan River. Therefore, it would be the responsibility of all stakeholders, including members of the floating houses community, operators of the floating restaurants, government officials and members of the general public in Phitsanulok to get involved in brainstorming, in order to plan to deal with waste-water pollution produced by everyone, not just the floating houses community. Importantly, such idea and plan to preserve Nan River should be protected by law.